Jüdische Pester Zeitung.

אויף דיעזע צייטונג קאַנן מאַן
יעדען טאַג
פּרענומערירען,
אונד דער פּרענומעראַציאָנס-טערמין בעגיננט מיט דעם עמפּפֿאַנגע דעס ערסטען בלאַטטעס.

דיא רעדאַקציאָן בעפֿינדעט
זיך אין
פּעסט,
וואַיטצנער בולוואַר נומ׳ 29,
וואָהין מאַן אויך דיא פּרענומעראַציאָנס-געלדער צו זענדען בעליעבע.

יידישע
פּעסטער צייטונג

דיעזעס בלאַטט ערשיינט
דריימאַל וואָכענטליך
מאָנטאַג, מיטטוואָך אונד פֿרייטאַג
אונד קאָסטעט
פֿיר אָסטערדייך-אונגאַרן
גאַנציעהריג 8 גולדען אָסטר. ווע.
האַלביעהריג 4 גולדען אָסטר. ווע.
פֿיערטעליעהריג 2 גולדען אָסטר. ווע.

פֿירס אויסלאַנד
גאַנציעהריג 9 גולד. — קר. א. ווע.
האַלביעהריג 4 גולד. 50 קר. א. ווע.
פֿיערטעליעהריג 2 גולד. 25 קר. א. ווע.

Nr 74 זעכצעהנטער יאהרגאַנג — פּעסט, מאָנטאַג ז תמוז ה׳ תרמ״ד. — Pest, den 30. Juni 1884.

דיא סינאַגאָגע
פֿאָן טיסאַ-עסלאַר *).

ניכט מעהר אלס פֿיערצעהן יידישע פֿאַמיליען וואָהנטען פֿאָר צוואָלף יאהרען אין טיסאַ-עסלאַר אונד אונטער דיעזען וואַרען בלאָס דרייא וואָהלהאַבענד. דער עהרענווערטהע מאָזעס ליכטמאַנן אונד דעססען צווייא זאָהנע. אונד דאָך פֿאַסטען דיעזע דען שאָנען ענטשלוסס פֿיר זיך אונד איהרע נאַכקאָממען איין גאָטטעסהויז צו ערבויען. דיא וואָהלהאַבענדען וואַרען ניכט וואָהלהאַבענד גענוג, אום איינע סינאַגאָגע גאַנץ אללײן ערבויען צו קאָננען, דיא איבריגען ווידער וואַרען נור אַן געלד אַרם, אַן אײפֿער אונד גוטען ווילען וואַרען זיא רייך. מאַן אייניגטע זיך אַלזאָ דאַהין, דאס העררן מאָזעס ליכטמאַנן דאס אונבעדינגט נאָטהווענדיגע געלד צור אַנשאַפֿפֿונג דער מאַטעריאַליען פֿאָרשטרעקטע, וואָהרענד דיא אַרמערען בייא דעם טעמפּעלס אַרבייטען ווערדען, אונד זאָ וואַר עס אויך. לאַנגער אלס אַכט מאָנאַטע זאַה מאַן אין טיסאַ-עסלאַר יידישע טאַגלאָהנער אַן איינעם בויא אַרבייטען, זאָ אַרבייטעטען מיט היגעבונג אונד מיט פֿריידע; זאָללטע עס דאָך איין געמיינזאַמעס הויז פֿיר אללע ווערדען. צוגלייך מיט דער סינאַגאָגע וואורדע אויך איין נעבענגעביידע מיט ריטועללעם באַדע (מקוה) ערריכטעט. אונד דיא טיסאַ-עסלאַרער ציגטען שטעטס מיט שטאָלץ אונד בעגייסטערונג איהרען קליינען אַבער היבשען טעמפּעל, דען זיא אללײן אָהנע אויסוואַרטיגע הילפֿע ערבויט האַבען.

וואַרום איך איהנען מיינע פֿערעהרטען לעזער דיעזעס היער ערצאַהלע, דאס האַבען זיא געוויסס בערייטס ערראַטהען.

דענן וועֶר פֿאָן אונס ערראינערט זיך ניכט מיט טיעפֿעם שמערצע דאַראַן, דאס דיעזע סינאַגאָגע דורך באָזוויללינגע אונד גאָטטלאָזע פֿערליימדער ענטווייהעט וואָרדען איזט, ״יעס פֿאָן אונס שטייגט ניכט דאס בלוט אינס אַנגעזיכט, ווענן וויר דאַראַן דענקען, דאסס דאס אללערהייליגסטע איינעס יידישען גאָטטעסהויזעס׳ דורך היבלאָזע האַנדע אייפֿגעווייהלט, דאס דעססען באָדען אויפֿגעגראַבען וואורדע, אום אונשולדיג פֿערגאָססענעס מענשענבלוט, אום איינען טאָדטען קאָרפּער צו זוכען! אונד דיעזען מאָרד זאָללען יודען בעגאַנגען האַבען. צו רעליגיאָזען צוועקען? וואָצו יעדאָך דיא וואָהנזיניגע אַנקלאַגע ווידערהאָלען? קעננט זיא דאָך אָהנעהין יעדערמאַנן, זאַממט איהרען טרויריגען פֿאָלגען. —

היער וויל איך בלאָס פֿאָן דער טיסאַ-עסלאַרער סינאַגאָגע שפּרעכען.

אַם תשעה באב דעס יאהרעס 1882 וואַרען דיא וועניגען טיסאַ-עסלאַרער יודען, וועלכע ניכט אים קערקער צו ניערעדיהאַזאַ שמאַכטעטען, דאָפּפּעלט אונד צעהנפֿאַך צור טרויער-געשטיממט נאָך אין איהרער סינאַגאָגע פֿערזאַממעלט. אַם פֿאָלגענדען טאַגע קאַם וועדהאַזיא אין טיסאַ-עסלאַר אַן אונד בעזוכטע מיט מעהרערען זיינער געזיננונגסגענאָססען אונד אייניגען פֿרויען דיא סינאַגאָגע, נאַטירליך אָהנע בעוויליגונג איינעס יודען. דען סינאַגאָגענשליססעל ליעסען זיא דורך דען אָרטסריכטער האָלען. אלס זיך דיא יודען אַם היערויף פֿאָלגענדען זאַממסטאַג צום גאָטטעסדיענסטע אים טעמפּעל פֿערזאַממעלטען, פֿאַנדען זיא דענזעלבען צו איהרעם האָכסטען ענטזעצען ענטהייליגט אונד געשאַנדעט, דאס ארון הקודש וואַר געאָפֿפֿנעט, דיא ספרי תורה לאַגען אויפֿגעראָללט אויף דער ערדע, דיא זיידענען מאַנטעלכען, דיא שלחן-דעקע, איינע זילבערנע יד איין זאַממעטענעס פרוכת, צווייא שופרים פֿעהלטען, אונד דיא ערדע בעדעקטען צערפֿעטצטע טליתים אונד געבעטביכער. דיעזער שבת נחמו וואַר איין טאַג דער טיעפֿסטען טרויער פֿיר דיא אונגליקליכען טיסאַ-עסלאַרער יודען, וועלכע ניכט איינגעשפּערט וואַרען. אַן דעמזעלבען טאַגע וואורדע אויך איין צלם אין דיא סינאַגאָגע היניינגעוואָרפֿען אונד אייניגע טאַגע שפּעטער וואורדע דאס אינערע דעס טעמפּעלס פֿאָן אונבעקאַנטען טהעטערן ביז אויף דען לעטצטען שטאַנדער צערשטאָרט. דאַסזעלבע געשאַה מיט דעם נעבענגעביידע אונד מיט דער מקוה. שפּעטער וואורדען אויך דיא וואַנדע צערטרימערט אונד דאס גאָטטעסהויז דיענטע פֿאָן נון אַב צום נאַכטקוואַרטיער וואַנדערנדער ציגיינער. היינטע איזט דער טעמפּעל גאַנץ פֿערפֿאַללען אונד איזט מעהר רואינע אלס געביידע. איך האַבע דיא פֿערוויסטונג מיט אייגענען אויגען געזעהען אונד דיא וואַנגען דעס עהרענווערטהען גרייזעס דער מיך בעגלייטעטע, וואַרען אין טהראַנען געבאַדעט, אלס ער מיר דאס צערטרימערטע ארון הקודש צייגטע. דער עדלע גרייז וואַר העררן מאָזעס ליכטמאַנן, יענער אויסגעצייכנעטע מאַנן, דער דיא אין נאָטה אונד עלענד צוריקגעבליעבענען אַנגעהאָריגען דער אונשולדיג אַנגעקלאַגטען, 8 מאָנאַטע הינדורך אויס אייגענען מיטטעלן ערהאַלטען האַט.

טהייערע גלויבענסגענאָססען! פֿאָן דער ערסטען שטונדע אַן, אין וועלכער דיא פֿערליימדערישע בלוטאַנקלאַגע פֿאָן טיסאַ-עסלאַר אויפֿגעטויכט איזט, ביז צום אורטהיילשפּרוך אין ניערעדיהאַזאַ, וואַר איך אים אינטערעססע דער פֿריישפּרעכונג דער אונשולדיגען אָפּפֿער, אים אינטערעססע דער שמאַהליך אַנגעגריפֿפֿענען יידישען עהרע, טהאַטיג, איך בעריפֿע מיך אויף דיא פֿערטהיידיגער, אינסבעזאָנדערע אויף העררן דר. היימאַנן, איך בעריפֿע מיך אויף גאַנץ ניערעדיהאַזאַ, אויף דאס גאַנצע סאַבאַלטשער קאָמיטאַט אונד אויף טויזענדע פֿאָן גלויבענסגענאָססען, זיא מאָגען עס בעצייגען, דאס איך 13 מאָנאַטע הינדורך ניכט רוהטע אונד ניכט ראַסטעטע, פֿאָר קיינען אַנגריפֿף צוריקשרעקטע, קיינע געפֿאַהר פֿירכטעטע, דאס איך מיך פֿריידיגסט טויזענדען פֿאָן אונאַנגענעהמליכקייטען אויססעטצטע, אום ליכט אין דאס דונקלע געוועבע דער שרעקליכען אַנקלאַגע צו ברינגען. איך וואַר דאַרט, וואָהין ניעמאַנד צו געהען וואַגטע, אונד דיא פֿערטהיידיגער וויססען עס אַם בעסטען, דאס זיא אָהנע מיינע דאַצווישענקונפֿט, איבער זעהר פֿיעלע, האָכוויכטיגע אונד אים פּראָצעססע ענטשיידענדע דאַטען ניכט פֿערפֿיגט האַטטען. איך האַטטע ניכט נור געגען דיא פֿערפֿאָלגונגען דער אַנטיסעמיטען אַנצוקאַמפֿפֿען, זאָנדערן אויך געגען דיא פֿורכט אונד פֿערצאַגטהייט דער אייגענען גלויבענסגענאָססען, (העררן אינגאַטץ רייך ווייס דאַפֿאָן, דאס מיך איין טיסאַ-דאַדאַער גלויבענסגענאָססע פֿערהאַפֿטען לאַססען וואָללטע, וויל איך דעם אונטערזוכונגסריכטער באַרי, איך נאַך טיסאַ-דאַדאַ נאַכגעפֿאַהרען בין, אום איבער זיין טרייבען גענויא אונטעררישטעט צו זיין; זאָ איינגעשיכטערט וואַר דער אונגליקליכע. אלס מיך דיא היידוקען זוכטען, וואַר איך יעדאָך צום גליקקע בערייטס אויף דעם וועגע נאַך ניערעדיהאַזאַ) איך קאַמפֿפֿטע אין דער פּרעססע, אלס ניעמאַנד פֿיר אונזערע זאַכע דיא פֿעדער צו ערגרייפֿען וואַגטע. אונד איך שילדערטע דעם יוסטיצמיניסטער פּיילער דיא ביטטערסטען וואַהרהייטען אינס געזיכט. (אלס איך איהם דיא פֿרויען דער טיסאַ-עסלאַרער אַנגעקלאַגטען פֿאָרפֿיהרטע) צו איינער צייט, דאַ יעדערמאַנן דיא זאַכע דער אונשולדיגען פֿיר פֿערלאָרען היעלט.

איך ווייס עס וואָהל, דאס עס ניכט שאָן איזט, דאס איך דאס אללעס פֿאָן מיר זעלבסט ערצאַהלע, איך טהוע עס יעדאָך דעסהאַלב, אום צו בעווייזען, דאס איך איין געוויססעס רעכט אויף איינע בעלאָהנונג פֿאָן זייטע מיינער גלויבענסגענאָססען האַבע: דענן איך האַבע ניכט דען גערינגסטען לאָהן פֿיר מיינע בעמיהונג ערהאַלטען, איך ווינשע אַלזאָ יעטצט בעלאָהנט צו ווערדען.

דער שאָנסטע אונד רייכסטע לאָהן, דען זיא מיר געוואָהרען קאָננען, איזט דער, ווענן זיא עס דורך איהרע אונטערשטיצונג מאָגליך מאַכען, דאס דיא סינאַגאָגע פֿאָן טיסאַ-עסלאַר ווידער אויפֿגעבויט ווערדע.

עס איזט דאס איין קידוש השם, דען וויר זינד עס אונס זעלבסט שולדיג, וויר זינד עס אַבער אויך אונזערען קינדערן אונד שפּעטעסטען נאַכקאָממען שולדיג: אין דער ווידער אויפֿגעבויטען סינאַגאָגע פֿאָן טיסאַ-עסלאַר זאָלל נעמליך איין דענקשטיין ערריכטעט ווערדען, דער דען שפּעטעסטען געשלעכטערן, דאס פֿאָרגעפֿאַללענע אין אייניגען צייַלען קורץ בעריכטען זאָלל, דאַמיט אונזערע גלויבענסגענאָססען אויך נאַך יאהרהונדערטען אויף דען דענקשטיין הינווייזען קאָננען וואָללען, דאס דער „ריטועללע מאָרד“ איינע פֿערליימדונג איזט.

דיא סינאַגאָגע זאַממט דעם דענקשטיין קאַנן האָכסטענס אויף צווייטויזענד גולדען קאָממען, אונד דאס ווערדען וויר האָפֿפֿענטליך באַלד בייזאַממען האַבען, ניכט וואַהר? אָ וויא שאָן ווירד עס זיין, ווענן וויר דאַנן דיא סינאַגאָגע, וועלכע וויר צום עוויגען אַנדענקען אויפֿגעבויט האַבען, פֿייערליכסט איינווייהען ווערדען!

יעדע גאַבע, אויך דיא געריגנסטע, ווירד דיא רעדאַקציאָן דיעזעס בלאַטטעס דאַנקבאַרסט אַננעהמען אונד אָפֿפֿענטליך פֿערצייכנען אונד זאָבאַלד וויר איינע גראָססערע סוממע בייזאַממען האַבען, ווערדען וויר דיעזעלבע אַן העררן מאָזעס ליכטמאַנן זענדען, דער אים פֿעראיינע מיט דען העררען יאַקאָב זוססמאַנן,

*) דער פֿאָרליעגענדע אַרטיקעל האַטטע אייגענטליך גלייך נאַך דער ניערעדיהאַזאַער שלוססווערהאַנדלונג דעם טיסאַ-עסלאַרער פּראָצעססעס געשריעבען ווערדען זאָללען, איך דאַכטע יעדאָך, דאס עס פֿיעללייכט בעססער זיין ווירד, דאס אורטהייל דער קאָניגליכען קוריע אַבצוואַרטען. אלס דער פֿריישפּרוך דעס האָכסטען געריכטסהאָפֿעס ערפֿאָלגט איזט, וואַרען דיא וואַהלען פֿאָר דער טהירע אונד דיעזע צייט וואַר צו איינער זאָלכען אַקציאָן ניכט געאייגנעט. היינטע זינד דיא וואַהלען בערייטס פֿאָריבער, אונד איך קאַננטע עס פֿאָר מיינעם געוויססען ניכט פֿעראַנטוואָרטען, ווענן איך נאָך לאַנגער שווייגען ווירדע.

אלס דיא יודען. אומזאָמעהר, אלס ער איינער מאכטיגען רע-ליגיאָן אנגעהאָרטע אונד פאָן זיינען געפירכטעטען אונד קריעגערישען גלויבענסגענאָססען שוטץ אונד הילפע ערוואר-טען דורפטע. וויר מיינען דיא בולגארען, דיא זיך צור רעליגיאָן מאָהאמעדס בעקאננטען אונד אין אונגארן אללגעמיין איזמאעליטען (בני ישמעאל) גענאננט וואורדען. (פאָרטזעטצונג פאָלגט.)

בריעפע דער רעדאקציאָן.

הערין ש. י. אין רעפצע-סעמערע. עס איזט קיין גע-היימניס מעהר, דיינע עקסעלענץ האט פאָן דען ענערגישען מאסרעגעלן געשפּראָכען, דיא אין רעגיערונגסקרייזען פאָר-בערייטעט ווערדען. דא דיעזע דאמאלס נאָך געהיים געהאל-טען וואורדען, וואָללטע ער ניכט, דאס זיא דורך איהן אין דיא אָפענטליכקייט דרינגען, וועסהאלב איך פערשפּרעכען מוסטע, איבער דיעזען פונקט צו שוויינען. נאכדעם יעדאָך איוואנקא אין מאריא-טהערעזיאָפעל דאס געהיימניס געליפ-טעט האט, ענטפאללט נאטירליך אויך מיינע פערפפליכטונג. אין אונזערער מאָנטאגסנוממער האבען וויר דיא רעדע איוואנ-קא'ס אויספיהרליך מיטגעטהיילט.

הערין מ. ש. אין קראששאָ. וויר נעהמען מיט פער-גניגען קעננטניס דאפאָן, דאס עס צום טהיילע דאס פער-דיענסט דעס הערין פאָן טשענגערי איזט, דאס דער אנטי-סעמיט בארטאָק ניכט געוואָהלט וואורדע. העדר פאָן טשענ-גערי האט זיינען פּיעראייפער אונד זיינע אָפּפערווילליגקייט שאָן אָפט בעקונדעט אונד וויר שטימען מיט איהנען אין דעם וואונשע איבעראיין: כמוהו ירבו בישראל!

הערין מ. ש. אין קאנישא. עס וואר דאס דיא אנט-וואָרט אויף איינען אנאָנימען דראָהבריעף, דען איך איינינע טאגע פאָרהער ערהאלטען האבע. איך פערמוטהע, דאס דער-זעלבע אוים דער קיכע דעס יידישען מסור אונד אנטיסעמי-טען בערטאלאן סטערעני הערריהרט, דא איך איהם יענע נוממער, אין וועלכער זיין שייסליכעס פאָרנעהמען געבראנד-מארקט איזט, צוגעשיקט האבע. ווער זאָגסט קאנן מיר איי-נען יידישען בריעף שרייבען פאָלל דעס גיפטיגען יודענהאססעס, פאָלל דער שמוטציגסטען שמאהונגען געגען דאס יודענטהום?

הערין דר' ג. וו. היער. מנשה בן ישראל וואר ניכט נור איין גראָסער קאבאליסט זאָנדערן ער וואר אויך איינער דער געלעהרטעסטען מאָננער זיינער צייט. — מיט אכטצעהן יאהרען וואר ער בערייטס ראבבינער דער אמסטערדאמער געמיינדע. דיא קאָניגין כריסטינע פאָן שוועדען, דיא מאן אין פאָלגע איהרעס גראָסען וויססענס, דיא צעהנטע מוזע נאננטע, היעלט איהן האָך אין עהרען אונד נאננטע איהן איהרען געלעהרטען פריינד. מנשה בן ישראל האט צעהן שפּראכען געשפּראָכען אונד זיינעם וויר-קען דאנקטען עס דיא ענגלישען יודען, דאס זיא אין ענג-לאנד, פאָן וואָ זיא אויסגעוויעזען וואָרען, וויעדער אויפגע-נאָממען וואורדען. ער איזט מיט זיינעם איינציגען שיפּפּע פאָן אמסטערדאם נאָך ענגלאנד געפאהרען, וואָ ער פאָן קראָמוועל, דעם גראָסען פּראָוידענטען דער ענגלישען רעפּוב-ליק, מיט גראָסער אויסצייכנונג עמפּפאנגען וואורדע אונד דער מיט איהם איינינעמאלע פּערזאָנליך קאָנפערירטע. אויך פאָן זייטען דעס ענגלישען פּארלאמענטס וואורדע דעם בעריהמטען ראבבי האָהע עהרען צו טהייל. זיין בעריהמטעס-טעס ווערק איזט „נשמת חיים."

מאדאמע ג' נ' אין קורדאן: קאָלאָמאן טיסאָ איזט אין איינעם יאהרע מיט אונזערעם קאָניג געבאָרען, אים יאה-רע 1830, פרייליך איזט טיסאָ איין געבראָכענער גרייז מיט וויסעם האאר אונד בארט. דאס איזט יעדאָך ניכט צו פער-וואונדערן; איזט ער דאָך זייט ניין יאהרען אונגארישער מיניסטערפּראזידענט.

☞ וויר ערזוכען אונזערע געעהרטען פּרענומעראנ-טען אונד פריינדע זיך מיט איהרען צושריפטען נור די-רעקט אן אונזערע רעדאקציאָן צו ווענדען אונד דיא אדרעססע איממער דייטליך וויא פאָלגט אנצוגעבען:

יידישע פעסטער צייטונג

וואיטצנער בולוואר נוממער 29,

Jüdische Pester Zeitung

Waitzner-Boulevard Nr. 29, Budapest

☞ דען נייא איינטרעטענדען פּרענומעראנטען זענדען וויר דען אנפאנג אונזערעס פעלליעטאָנס גראטיס.

געשעפטסבעריכט.

פּעסטער-פּרייזע.

געטריידע-געשעפט. ווייצען וואר געסטערן מעסיג צו מארקטע געבראכט, דער פערקויף וואר גוט, 18000 מעטער-צענטנער וואורדען פערקויפט.

ווייצען טהייס- 100 מטצר' 78.8 קילאָ 10,35 גול. גולד' 100 מעטער-צענטנער 78.7 קילאָגראמם 10.30 גולדען, 2500 מעטער-צענטנער 78, קילאָגראמם 10.25 גולדען. — פּעסטער-באָדען 100 מעטער-צנט' 77.8 ק. 10.15גול. 100 מעטער-צענטנער 77.8 קילאָ 10.10 גולדען. וויינבור-גער 1000 מעטער-צענטנער 77.5 קילאָ 10.30 גולדען. — באנאטער 400מעטרצטר' 77,4 קילאָ 10,05 גולדען. — באטשקער 100 מעטער-צענטנער 75,5 קילאָ 10. גולד. — אוזאנצער 1000 מעטערצענטנער 75.8 קילאָ 9.80 גול. — (אללעס פער 3 מאָנאטע.)

קאָרן 8.40 — 8.80 גולד.

האפער 8.10—7.90 גולד.

רעפּס פער אויגוסט-סעפּטעמבער ל' י' צו 13⅛— 13⅝, גולד.

פּעסטער שלאכטפיעה-מארקט. בייא דער אם 28-טען ד. מ. היער אין פּעסט אבגעהאלטע-נען וואָכענמארקטע וואורדען 1888 שטיק גראָס- אונד 691 קליין-פּיעה צו מארקטע געבראכט. היערפאָן וואורדען פער-קויפט: 33 שטיק שטיערע, פער שטיק פאָן 100 ביז 260 גולדען. — 891 אָכסען דאס פּאאר פאָן 180—320 גולד' 305 קיהע, דאס פּאאר פאָן 160—300 גולד' 224 מעלק-קיהע דאס שטיק פאָן 80—170 גול' 205 שטיק ביפפעל, דאס פּאאר צו 140—280 גולד' 489 שטיק קעלבער, דאס שטיק פאָן 14—35 גולד' 202 שטיק שאפע דאס פּאאר פאָן 16ביז 22 גולדען, פּרייזע פער 100 קילאָ: אָכסענ-פלייש 56—59 גולדען. קוה-פלייש 55—57,50 גולד. קאלב-פלייש 33—40 גולד. אונד ביפּפעל-פלייש 51—57 גולד.

לאָטטאָציעהונג פאָם 25. יוני 1884.

פּראג:	4	14	71	37	40
לעמבערג	27	54	1	86	77
הערמאננשטאדט	7	86	13	59	4

פערראנטוואָרטליכער רעדאקטער: מאקס סאבאלטשי.

קאָנקורז.

אין דער געפערטיגטען קולטוסגעמיינדע איזט דיא שטעללע איינעס טיכטיגען חזן, דער צוגלייך עופות שוחט זיין מוס, צו בעזעטצען. געהאלט: 10 גולדען וואָכענטליך, נעבסט פרייער וואָהנונג, נאכ-לאס דער שטייער אונד נעבענאיינקינפטע. בעווער-בער קאָננען ביז מיטטע מאָנאטה אב צו פראָבע-פאָרטראגען ערשיינען. רייזעשפּעזען ווערדען נור דעם אקצעפּטירטען פערגיטעט.

שאראָש-פּאטאק, יוני 1884.

1—2 דער פאָרשטאנד.

אויפפאָרדערונג.

דער אין בריגל, בייא באָכניא אין גאליציען, פאָן דען עלטערן לייב אונד הינדא געבאָרענע זאהן נאמענס יעקל, עטווא 57 יאהרע אלט, ווירד ער-זוכט, אנצוגעבען, וואָ ער זיך אויפהאלט. דאמיט איהם איין ערבטהייל פאָן 5000 גולדען אויסגעפאָלגט ווערדען קאָננע. — היעצו ווירד ער אויסערדעם נאָך דרינגענד ערזוכט פאָן זיינעם ברודער אביגדור, דערציט בייא הערין סאמועל קליין אין טאקאי, אים קוריאהאָפע.

געווינסטע אָהנע ריזיקאָ.

אונגארישע ראָטהעקרייצלאָזע ציעהונג שאָן נאכסטען דיענסטאג 6 איהר אבענדס. הויפּטטרעפּפער 50,000 גולדען אונד מעהרערע קליינע טרעפּפער געגען איינזענדונג פאָן

☞ נור פל' 1.25 ☜

פערזענדע איך איינען דעפּאָשיין מיט סעריע אונד נוממער דעם לאָזעס פערזעהען, לויט וועלכעם דאס לאָז שאָן אללייניגעס איינגענטהום דעם קייפערס בילדעט אונד, אויף אללע געווינגע אללייןאנשפּרוך האט, אונד בעהאלטע דאס לאָז פיר פל' 6,50 געגען 6% צינזען אין דעפּאָט, אָדער פער קאססא פיר 7,50 גולדען. לאָזע אונד דעפּאָ-שיינע וועלכע שאָן אם 1-טען יולי מיטשפּיעלען, ווערדען נאָך ביז דיענסטאג מיטטאג מיטטעלס נאכ-נאהמע פערזענדעט.

Bank- und Börsen-Commissions-Geschät

Lazar J. Lipschitz

Waitzner. Boulevard 1.

פּרוכט- אונד מעהל-פּרייז-טאבעללע.

ווייצען נאָרד-אונגארישער	קוואליטעט פער העקטאָל	פער 100 קילאָגראמם
	75	—.——.—
„ „	76	9,65— 9.60
„ „	77	9.70— 9.65
„ „	78	9.80— 9.75
„ „	79	9.90— 9.85
„ „	80	10.—— 9 95
„ „	81	—.——.—
		—.——:—
פּעסטער-באָדען	75	—.——.—
„ „	76	9.90— 9.85
„ „	77	10.—— 9.95
„ „	78	10.10—10.05
„ „	70	10.25—10.20
„ „	80	10,35—10,30
„ „	81	—.——.—
טהייס	75	—.——.—
„	76	10.—— 9 95
„	77	10,10—10,05
„	78	10.20—10.15
„	79	10.30—10 25
„	80	10. 0—10.35
„	81	—.——.—
		—.——.—
וויעסעלבורגער	76	9.90— 9.85
„	77	10.—— 9.95
„	78	10.10—10.05
„	79	10.20—10.15
„	80	10.30—10.25
„	81	———.——

פּריכטע	קוואליטעט פער העקטאָל.	פער 100 קילאָגראמם
קאָרן	72—70	8.90— 8.70
גערסטע מאלץ	60	8.40— 8.—
„ פוטער	62	9.70— 8.70
האפער	41	8.15 7.90
קוקורוץ באנאטער	75	6.55— 6.60
דעטטאָ אנדערער	73	6,55 6,50
הירזע	—	7.90— 7.50

טערמינע			פער 100 קילאָגראמם
ווייצען	פער הערבסט		9.84
	„ יוני		—.
	„		—.—
קוקורוץ	„		6.61
גערסטע	„		—.—
האפער	„		6.79
	„		—.—
רעפּס	„		13¼

זאק מעהל

דער זאק צו 100 קילאָגראמם מיט זאק פרייא באהן

	fl.	kr.
נוממער 0	18	30
„ 1	17	80
„ 2	17	30
„ 3	16	40
„ 4	15	80
„ 5	15	—
„ 6	14	50
„ 7	13	80
„ 8	13	30
„ 8½	12	40
שפּיריטוס אַלטע מעטהאָדע פּרעסהעפע	32	25
„ נייע „ קאַרטאָפעל	28	50

קורז-טאבעללע פאָם 26 יוני

געלדקורזע	fl.	kr.
זילבער-אַשיאָ	100	
דוקאטען	5	74
עסטרייכ-אונגארישע 8 גולדען גאָלד-שטיק	9	70
דייטשע רייכסבאנקנאָטען	59	60
20 מארק-שטיקע	11	92
פּאפּיער רובעל	1	22
	—	—

לאָזע	fl.	kr.
1854-ער לאָזע 4-פּערצענט. שטאאַט-לאָזע	125	—
1860-ער גאנצע	135	25
דעטטאָ האלבע	145	—
1864-ער לאָזע צו 100 גולדען	168	25
דעטטאָ 50	168	50
ראַאָב רעגולירונגס-לאָזע	39	—
טירקען-לאָזע	20	—
קרעדיט-לאָזע	174	75
קלארי-לאָזע	42	25
דאָנוי-דאמפשיפפ.-פּארט.-לאָזע	110	50
אינזבּרוקער-לאָזע	19	—
קעגלעוויטש-לאָזע צו 10 גולדען	—	—
קראקויער לאָזע 20	17	90
אָפענער-לאָזע 40	41	50
פּאלפי-לאָזע 40	38	75
רודאָלף-לאָזע 10	18	75
סאלם-לאָזע 20	50	—
ואלצבּינער-לאָזע 20	23	—
סט.-גענואָס לאָזע 40	48	75

לאָזע	fl.	kr.
סטאניסלויער לאָזע צו 20 גולדען	23	—
פּריעסטער לאָזע 100	—	—
דעטטאָ 50	68	—
וואלדשטיין-לאָזע 20	29	—
ווינדישגרעץ 20	38	75
אונגאריש.-פּרעמיען-לאָזע צו 100 גולד.	114	75
טהייסרעגאל-לאָזע	114	30
וויענער-לאָזע	127	40
אָפּעטער באָדענקרעדיט-לאָזע	—	—

ווערטה-פּאפּיערע	fl.	kr.
אונגארישע גאָלדרענטע 6%	122	30
דעטטאָ צו 4%	91	40
אונגארישע פּאפּיער-רענטע	88	15
אונגארישע גרונדענטלאסטונגען	101	75
טעמעשוואר באנאטער	101	50
זיעבענבירגישע	101	50
גאליציש	101	—
בוקאָווינא	100	35
אונגארישע אייזענבאהן-אנלעהען	144	—
ווייינצעהנט-אבלאָזונג-אָבליגאציאָנען	98	25
פּפאנדבריעפע דער אונגארישען באָדען-קרעדיט צו 5% פּערצענט	101	75
דער אונגארישען היפּאָטהעקען באנק צו 5% פּערצענט	—	—
דער אונגארישען אללגעמיינען באָדען-קרעדיט-אנשטאלט צו 5% פּערצ.	—	—
דער פּעסט.-באַדן	97	—
נאַיר-פּעסט.-באַדן 5%	97	—

Eigenthümer Wittwe Frau M REIS. Verantwortlicher Redacteur: MAX SZABOLCSI. Budapest, 1884. Druck von Sam. Márkus, Grosse-Kronengasse Nr. 23.

זוכטען זאָגאר דיא צערשטאָרונג צו הינדערן אונד דען בעשעדיגטען צו העלפען. איבער דיא אורזאַכען, ווארום דאס מיליטאר זאָ שפּעט איינגעטראָפען איזט, מעלדעט מאן איים פּעטערסבורג פאָלגענדעס: גאָווערנער באראנאָף פאָרדערטע דען מיליטאר-קאָממאנדאנטען אויף, הילפע צו זענדען, וואס דיעזער פערווייגערטע, בעפאָר איין בעפעהל איים מאָסקווא פאָרליעגט. באראנאָף ווענדעטע זיך טעלעגראפיש נאך מאָסקווא, פאָן וואָ איים מאן ווייטער ערסט אין פּעטערסבורג אנפראגטע, פאָן וואָ מאן ענדליך דען בעפעהל צום איינשרייטען ערטהיילטע. דיא העררען רייבמאָרדער האבען נאטירליך דען בעפעהל ניכט אבגעוואַרטעט אונד אלס דאס מיליטאר אנלאנגטע, פאנד עס נור נאך ערמאָרדעטע יודען אונד צערשטאָרטע הייזער פאָר, ערגריפפען וואורדע ניר דאס געזינדעל, וועלכעס דיא געלעגענהייט צום דיעבשטאהל בענוטצטע. איינע עכט רוססישע ווירטהשאַפט דאס.

* (דער דייטשע קראָנפּרינץ איבער דען קריעג.) פאָן דעם דייטשען קראָנפּרינצען פעראָפפענטליכט איין שריפטשטעללער פאָלגענדע אינטערעססאנטע אייסערונג, דיא דערזעלבע געלעגענטליך איינעם פּאָליטישען געשפּראַכע מיט צווייא הערפאָרראגענדען שטאאטסמאַננערן געטהאן. אלס דיא ביידען שטאאטסמאַננער נאמליך איבער דען קריעג שפּראבען, וועלכער מאָגליכער וויזע צווישען פראנקרייך אונד דייטשלאנד נאך אויסברעכען קאָננטע, דא זאגטע דער פּרינץ גאַנץ ערנסט: זיא האבען דען קריעג ניכט געזעהען, האטטען זיא איהן געזעהען, זאָ ווירדען זיא דאס וואָרט „קריעג" ניכט זאָ רוהיג אויסשפּרעכען. איך האבע דען קריעג ערפאַהרען אונד איך מוס איהנען זאגען, עס איזט דיא גראָסטע פּפליכט, ווען עס אירגענד מאָגליך איזט, דען קריעג צו פערמיידען.

* (פּראָפעססאָר קאָראַני איבער דיא אורזאַכע אונד דיא בעהאנדלונג דער כאָלערא.) דער היעזיגע בעריהמטע נערפענארצט, פּראָפעססאָר קאָראַני, היעלט איינען זעהר לעהררייכען פאָרטראג, אין וועלכעם ער דיא אורזאַכען דער כאָלערא ערקלאַרט אונד דיא מיטטעל אנגיבט, וויא דיעזע צו בעהאנדלען איזט. וויר ענטנעהמען דיעזעם פאָרטראגע פאָלגענדע וויכטיגע שטעללען: דיא נייעסטען פאָרשונגען האבען עס פעסטגעשטעללט, זאגט קאָראַני, דאסס דאס פאָרהאנדענזיין איינער געוויססען גאטטונג אינענדליך „קליינער טהיערכען", דיא נור מיטטעלס דעם שאַרפסטען פערגראָסערונגס-גלאזעס (מיקראָסקאָפּ) זיכטבאר ווערדען, דיא איינגענטליכען געפאַהרליכען פיינדע דער מענשליכען געזונדהייט זינד. צאהללייבע קראַנקהייטען ענטשטעהען אויסשליסליך אין פאָלגע דעססען, וויל זיך דיעזע זאָגענאננטען מיקראָסקאָפּישען טהיערכען, אויך באצילען גענאננט, אין אללע טהיילע דעס מענשליכען קאָרפּערס דראַנגען, אונד זאָ דיא געזונדהייט דעס מענשען צערשטאָרען. וויא עס דיא נייעסטען וויססענשאַפטליכען אונטערזוכונגען בעוויעזען האבען, איזט אויך דיא כאָלערא יענען געהיימניספאָללען מיקראָסקאָפּישען וועזען צוצושרייבען, וועלכע זיך צום שרעקבילדע דעם מענשען אויסגעוואַכזען האבען. בייא דער בעהאנדלונג דער כאָלערא מיססען דאהער זאָלכע מיטטעל אנגעווענדעט ווערדען, וואָדורך עס מאָגליך איזט, דיעזען פורכטבארען פיינד זאָ וויט אלס מאָגליך צו בעקאַמפּפען אונד צו פערדראַנגען. אלס ערסטע בעדינגונג איזט היער דיא פערהינדערונג דעם איינשלעפּפּענס דעס אנשטעקונגסשטאָפּפעס, אונד מוס דער פערקעהר מיט איינעם הויזע, וואָ דיא עפּידעמיע הערשט, גאנצליך געמיעדען ווערדען. דאס כאָלעראגיפט זוכט אללע אָרטע אויף, וואָ טהיערישע שטאָפּפע אין פיילניס איבערגעהען, אָדער וואָ אויסלעערונגען דער טהיערישען קאָרפּער זיך בעפינדען. דיא אויסלעערונגען דער כאָלעראקראַנקען מיססען מיט זאַגעשטויב אונד קאַהלענפּולווער בעשיטטעט, אין שטארקער פלאַממע פערברענגט ווערדען. דיא שמוטציגע וואַשע וויא אויך דאס שטראָה דעם בעטטעס מוס עבענפאַללס פערבראַנגט אונד דאס לאַגער איים פעדערן, אָדער ראָסהאַארען מיססען מיט כלאָרקאַלק געריינגט ווערדען, דיא צימטערלופט איזט מיט דער פערברעננונג פאָן שוועפעל צו פילען, וואָבייא דאס צימטער געשלאָססען זיין מוס. דאס וואססער פאָן ברוננען אין דער נאהע דער אבאָרטע, דארף ניכט געטרונקען ווערדען, אונד קאַנן אין שלעכטעס טרינקוואססער איינען שוואַבען בייזאַטץ פאָן היפּערמאַנגאַנזויערעם קאַליאום ענטהאַלטען, כאָלעראליבען מיססען מיט וויטריאָל אָדער כלאָרקאַלק איבערשיטטעט אונד מאָגליכסט ראַש בעשטאַטטעט ווערדען. דאס פאַסטען אין כאָלעראצייטען איזט עבען זאָ שאַדליך, וויא דאס איבערלאַדען דעם מאַגענס. ביים איינטרעטען דער דיאַראהע מיססען שווייסמיטטעל געברויכט ווערדען, וויא רוססישער טהעע, וואַרמעס וואססער מיט רום, קאַמילענטהעע. בייא אויסגעשפּראָכענען כאָלעראפאַללען ווערדען איינשפּריטצונגען אונטער דיא הויט, אייזשלוקקען, שוואַרצער וואַרמער קאַפע, אייזאומשלאַגע אויף דער מאַגענגעגענד אנגעווענדעט. דיא ערקאַלטענדען טהיילע מיססען געריעבען אונד קראַמפּפע דורך אַלאיינרייבונגען (כלאָראָפאָרמי אָדער אָלעאום אמיג אלאר) געשטיללט ווערדען.

דיא כאָלערא.

דיא האָפפנונגען, וועלכען וויר אונס היננעגעבען האבען, דאס דיא אין טולאָן אויסגעטרעטענע עפּידעמיע ניכט דיא אזיאטישע כאָלערא זייא, דאס דיעזעלבע זיך אלזאָ ניכט ווייטער פערברייטען ווירד, בעוואהרהייטען זיך לײדער ניכט. אין מארזעלל, איינער פראַנצאָזישען האַפענשטאדט אונווייט פאָן טולאָן, אונד אין איינינען דאָרפערן אין דער נאהע דיעזער שטאדט, האט זיך דער שרעקליכע גאסט בערייטס געצייגט אונד מעהרערע אָפּפער געפאָדערט. דיא בעפאָלקערונג פאָן טולאָן (איינע שטאדט מיט וויט איבער 100000 איינוואָהנערן) האט זיינע פאַססונג פערלאָרען. ווער עס נור פערמאג, דער פערלאַסט דיא שטאדט. דיא ארמערען קלאססען איבערנאַכטען איים פורכט פאָר דער כאָלערא אויף אָפפענער שטראַסע, וואָ וואַהרענד דער נאַכט ריעזיגע שייטערהייפען אנגעצינדעט ווערדען אום דיא לופט צו רייניגען. דאס דיא כאָלערא ניכט אין גראָסערעם מאַסע אויפגעטרעטען, איזט נאך דער מיינונג דער ערצטע דער צייטליך קיהלען וויטטערונג צוצושרייבען, עבען דעסהאלב איזט צו בעפירכטען, דאס זיא אין דען הייסען מאָנאַטען אומזאָהעפטיגער אויפטרעטען ווירד. טולאָן, וואָ זיך איינע דער גראָסטען שטראַפאַנשטאלטען דער וועלט בעפינדעט, איזט איבריגענס אויך איינע דער שמוטציגסטען שטאַדטע דער וועלט. געגענוואַרטיג לאַססען דיא בירגער טולאָנ'ס אויף איינענע קאָסטען דיא שטראַסען אונד קאַנאַלע רייניגען. דיא שטראַפלינגע, נור שווערע פערברעכער, זינד אין איינע אנדערע שטראַפאנשטאלט איבערפיהרט וואָרדען. אין אללען לאנדערן אייראָפּאַס ווערדען דיא שטרענגסטען מאַסרעגעלן געטראָפפען. דיא פראַנצאָזישען גרענצען ווערדען פאָן אללען זייטען אבגעשפּערט, דיא רייניגקייט איבעראלל אויפס פיינליכסטע איבערוואַכט, איבערפיללטע וואָהנונגען אויסגעלעערט, שטראַססען אונד קאַנאַלע געריינגט, אונד אונטער דעם פאָלקע מילליאָנען פאָן דרוקשריפטען פערטהיילט, וועלכע דיא פערהאלטונגסמאַסרעגעלן געגען דיא עפּידעמיע ענטהאלטען. וועלטבעריהמטע פּראָפעססאָרען זינד דער אנזיכט, דאס דיא זייכע, זעלבסט ווען זיא דיא אזיאטישע כאָלערא איזט, נאך זאָלכען מאַסרעגעלן דיא איבעראלל אים פאָראויס געטראָפען ווערדען, אונד נעבען דען ריעזיגען פאָרטשריטטען וועלכע דיא מעדיצינישע וויססענשאַפט ביז הייטע געמאַכט, אונמאָגליך זאָלכע פערוויסטונגען אנריכטען קאַנן, וויא איינסט, יא עס איזט וואהרשיינליך, דאס זיא גאַנץ אויפגעהאלטען אָדער גאַנץ אונטערדריקט ווערדען ווירד.

קאָרפּער בעדורפטע דער רוהע. איהם צור זייטע גינג יאַקאָב בן עליאה דע וויללאַש, דער ארצט.

„איהר האבט אָפט געווינשט," זאגטע דע וויללאַש, „קורבאַנאָ'ס טאָכטער אין אייער הויז צו נעהמען, דאמיט זיא טהאמאר'ס געזעללשאַפטערין זייא."

„עס איזט נאך מיין וואונש, אבער ער ווירד שווערליך ערפילט ווערדען. טהאמאר איזט קלוג אונד פערשטאַנדיג, אָפט איבערראַשט מיך דיא פיינהייט איהרעס גייסטעס, דער איהרען יאהרען פאָראויסגעאיילט צו זיין שיינט, אונד דאך איזט זיא דעם פרעמדען נעגענאיבער אונד אויסער דעם הויזע פאָן איינער אונאיבערווינדליכען שיכטערנהייט בעפאַנגען. בין איך איהר צור זייטע, אָדער ראַכעל, זאָ איזט זיא פאָלל לעבען אונד ליעבענסווירדיגקייט: אלליין איזט זיא יעדאָך איין בלאָדעס קינד."

„פיעללייכט קאָננטע איין אנדערעס ווייבליכעס וועזען פאָן האָהערען אלס געוואָהנליכען איינפלוססען ראַכעל'ס שטעללע בייא איהר ערזעטצען."

„ווענן עס דערזעלבען געלינגען זאָללטע, טהאמאר'ס פערטרויען צו געווינגען. שאָן לאַנגע האב' איך מיך נאך איינער געשפּיעלין פיר זיא אומגעזעהען, דיא שטעטס אום זיא זייא. דאָך איזט דיא וואהל שוויעריג אונד דער ערפאָלג צווייפעלהאַפט. איך קעננע קיינע טאָכטער אונזערעס פאָלקעס, דיא זיך זאָ וויא ראַכעל פיר טהאמאר איינגען מאַכטע.

„איך קעננע איין מאַדכען פאָן אונזערעס גלויבען, דיא מיר אלס טהאמאר'ס געזעללשאַפטערין נאך פאָרציגע פאָר ראַכעל צו האבען שיינט. עס איזט איינע פערוואַנדטע פאָן מיר, איין האָכבעגאַבטעס, פיעל ערפאַהרענעס ווייב, קוים איינינע יאהרע אָלטער אלס טהאמאר, געבילדעט אונד ליעבענסווירדיג איים אומגאַנג. עס ווירד איהר לייכט געלינגען, אייערעס אונד טהאמאר'ס פערטרויען איים האָכסטען גראַדע צו געווינגען; דענן וויססען הערר האטטע זיא ניכט שאָן געוואָננען? זיא רעדעט ניכט נור אונזערע לאַנדעסשפּראַכע, זאָנדערן אויך דאס גריעכישע, טירקישע אונד ארמענישע. יא זיא איזט זאָגאר אין דער אוראלטען הייליגען שריפטשפּראַכע אונזערעס פאָלקעס ניכט אונבעוואַנדערט. זיא קעננט דיא תורה אונד איהרע אויסלעגונג אונד שפּריכט מיט האָהער בעגייסטערונג, גלייך איינער פּראָפעטין, דאפאָן. אין דער מוזיק איזט זיא מייסטערין: איהר האַרפענשפּיעל ענטציקט אונד איהר געזאַנג בעראַושט."

„אייערע בעשרייבונג איזט לאָקענד. לעבט דיעזע זעלטענע בליטהע אין סמירנא?"

„זיא לעבט היער זייט איינער צייט אונטער מיינעם שוטצע." —

„זאָ ברינגט זיא מיר, אונד לאַסט זיא זיך אין מיינען גאַרטען פערפּפלאַנצען, זאָ ווערדע איך זיא געוויס גוט וואַרטען אונד פּפלעגען."

אם אנדערן מאָרגען וואורדע מיהורמאה פאָן וויללאַש אין דאס הויז דעם רייכען ראָזאַנעס געפיהרט.

דער כאַכאַם.

דער פריהלינג איזט פאָן זיינעם לאַנגען ווינטערשלאַפע ווידער ערוואַכט אונד שמיקטע מיט גרינען טעפּפּיכען דיא וויעזע, מיט קנאָספּען אונד בליטהען דיא העררליכע פלור, דיא לופט וואַר מילדע אונד וואָהלטהוענד אונד איבטע אויף דאס געמיטה איינען אונבעשרייבליכען צויבער אויס. יענע ביידען יונגפרויען, דיא איינאַנדער זאָ זעהנזוכטספאָלל אין דיא אויגען זאהען, וואַרען טהאמאר אונד מיהורמאה, פאָן דער פּראַכט דעם לענצעס אין דען העררליכען בערגגאַרטען געלאַדען, וואָ ראָזאַנעס פיר זיין געליעבטעס קינד איין גאַרטענהויז נעבויט האַטטע, קליין אונד וואָהנליך, אבער רייך אונד קאָסטליך, וויא דאס פרונקגעמאַך איינער קאָניגין. אונד היער זאַסען דיא מאַדכען. איהרע אויגען זוכטען באלד דיא ריינען שטערנע אם דונקעלבלויען הימטעל, באלד שוועלגטען זיא אים ליכטמעער דעס מאָנדעס, באלד האָרכטען זיא דען קלאַנגפאָללען טאָנען דער נאַכטיגאַלל. זיא טראַטען ארם אין ארם אויף דען אלטאַן הערויס אונד ווינקטען דיא וואַרמע, שוועללענדע פריהלינגסלופט.

„וויא שאָן איזט דיא וועלט!" זייפצטע טהאמאר וואָנגעטרונקען אויף, „אונד וויא גליקליך בין איך, דאס דוא זיא מיר קעננען געלעהרט האסט. איך וואַנדעלטע, איינע אויגענבלאַדע, אונטער דיעזען שאַטצען אונד וואס מיר ניכט ראַכעל צייגטע, זאה איך ניכט. איך וואַר קלוג אונד מיין פאַטער לאָבטע מיך; איך וואַר אויך צופריעדען מיט מיר. אבער זייט איך דיך האבע, איזט אללעס אנדערס; איך זעהע מיט העללען אויגען, איך פיהלע מיט אָפפענער ברוסט. דאס אללעס האבע איך דיר צו פערדאַנקען."

„דוא ליעבעס קינד," זאגטע מיהורמאה, „דוא שרייבסט מיר צו פיעל צו. דוא האסט איינען אנדערען לעהרער געהאבט, גלויבע איך."

„מיינסט דוא דען כאַכאַם האלעווי?" לאַכטע טהאמאר, „דאנן אירסט דוא זעהר. פאָן דעם לערנט מאן ניכטס אלס דיא לעהרען דער משנה אונד גמרא, אונד דיא האבע איך ווידער פערגעססען."

(פאָרטזעטצונג פאָלגט.)

הערמאנן ראָזענבערג, עלעאָזער ווייסשטיין אונד לעאָפּאָלד פֿינגער (דיא לעטצטערן דרייא געהאָרען צו דען טיסא־עסלארער מארטירערן) איין קאָמיטע בילדען אונד דיא ביארבייטען לייטען ווערדען. דיעזעס קאָמיטע ווירד דיא פֿאָן דער רעדאקציאָן איינגעזאנדטען סוממען קוויטטירען אונד וויר ווערדען יעדע קוויטטונג פֿעראָפֿפֿענטליכען.

מאָגע איבער אונזער פֿאָרהאבען דער זעגען גאָטטעס וואלטען! מאקס סאבאָלטשי.

דיא רעדאקציאָן דער „יידישען פעסטער צייטונג" עראָפֿפֿנעט היעמיט דיא

שפּענדען צור ערבויאונג דער טיסא־עסלאָרער סינאגאָגע

מיט . . . . גולדען —.10

אללע פֿריינדע אונד גאָננער אונזערעס בלאטטעס ערזוכען וויר האָפֿליכסט, זיא מאָגען אים אינטערעססע דער גוטען זאכע, וואָ זיא עס קאָננען, זאממלונגען פֿעראנשטאלטען אונד אונזער פֿאָרהאבען מיט אללען מאָגליכען מיטטעלן אינטערשטיטצען. דיא נאמען דער זאממלער אונד שפּענדער ווערדען וויר נאטירליך דאנקבארסט אין אונזערעס בלאטטע פֿעראָפֿפֿענטליכען.

נאָך דען וואהלען.

אויס סענט־ענדרע ערהאלטען וויר פֿאָלגענדען בעריכט:

דיא פּארטייא דעם געגען לודוויג פֿאָן קרייס דורכגעפֿאללענען אנטיסעמיטישען קאנדידאטען פּעטער ליפּפּא, קאנן זיך אן איהרע ניעדערלאגע נאָך אימער ניכט געוואָהנען. זייט דען וואהלען איזט נאָך קיין טאג, אָדער ריכטיגער קיינע נאכט, פֿאָריבער געגאנגען, וואָ ניכט בלוטיגע שלאגערייען פֿאָרגעקאָממען וואָרען, פֿענסטער אונד מאָבעל דער רעגיערונגספֿריינדליכען וואהלער ווערדען צערטרימערט, יא עס איזט אויך פֿאָרגעקאָממען, דאס רוהיגע בירגער אין דער נאכט אויס איהרען בעטטען געשלעפּפּט, אונד האלב טאָד געשלאגען וואורדען. אין דען לעטצטען טאגען האבען עס יעדאָך דיא רוהעשטאָרער פֿאסט אויסשליעסליך אויף דיא יודען אבגעזעהען. עס גיבט אין סענטענדרע פֿאסט קיין יידישעס הויז, וועלכעס קיינען שאדען ערליטטען האטטע. פֿאָרגעסטערן איזט איין הויפֿע דער וויטהענדען אין דיא סינאגאָגע איינגעדרונגען, וואָ דיא בעסטיען אללעס צערטרימערטען. פֿאָן דאָרט גינגען זיא אין דיא יידישע שולע, וואָ זיא קיין מאָבעלשטיק גאנץ געלאססען האבען. אויף פֿערלאנגען דעם וויצעגעשפּאנס פֿאָלדוואַרי איזט געסטערן איינע קאָמפּאגניע מיליטאר אין סענטענדרע איינגעריקט, וואָ זייטדעם דיא רוהע וויעדער הערגעשטעללט איזט, דער אונטערזוכונגסריכטער פֿערדינאנד העללענבאכער איזט עבענפֿאללס געסטערן אין סענטענדרע אנגעלאנגט אונד וואורדען זייטדעם ביא צוואנציג רוהעשטאָרער איינגעצאָגען. אונזער בעריכטערשטאטטער בעמערקט נאָך, דאס דיא אָרטסבעהאָרדע, פֿאָן דען שאנדליכען פֿאָרגאנגען קעננטניס געהאבט אונד טראָטצדעם ניכטס געגען דיעזעלבען אינטערנאָממען האט, דיא רוהעליעבענדען בירגער פֿאָן סענטענדרע האָפֿפֿען, דאס דיא רוהע אונד עהרע דער שטאדט ניכט ווייטער דענזעלבען אנווירדיגען האנדען איבערלאססען בלייבען ווירד.

וויא אונזער גלויבענסגענאָססע הערר דר. נעמעני אונס מיטטהיילט, איזט ער אין סילאדיטשעה דורך איין וואהרעס וואונדער געוואהלט וואָרדען. דיא וואהלער זיינעס געגענקאנדידאטען פּאפּ, וויילטען נאמליך איסערהאלב דער שטאדט. אין דער נאכט פֿאָר דער וואהל איזט דער קליינע פֿלוס, וועלכער זיך פֿאָר דער שטאדט הינציעהט, אנגעשוואָללען אונד דיא בריקקע ווענגעריססען וואָרדען, זאָ דאס דיא וואהלער ניכט אין דיא שטאדט געלאנגען קאָננטען. דאס וואהלקאָמיטע וואַרטעטע מעהרערע שטונדען, אונד אלס דיא געגנערישען וואהלער ניכט ערשיענען זינד, וואָהרענד איבער אכטהונדערט וואהלער בערייטס וואַרען פֿיר נעמעני צו שטיממען, וואורדע דיעזער איינשטיממיג צום אבגעאָרדנעטען אויסגערופֿען. ערסט צוויא שטונדען נאכהער זינד דיא געגנערישען וואהלער ערשיענען, נאטירליך – צו שפּאט.

אין סענטגאָטהארד, וואָ פֿאָרגעסטערן איינע שטיכוואהל שטאטטגעפֿונדען האט, ערהיעלט העלפֿי 1047 שטיממען, וואהרענד פֿיר דען רעגיערונגסקאנדידאטען קארל פֿאקה 1048 וואהלער געשטיממט האבען. העלפֿי איזט אלזאָ מיט איינער שטיממע דורכגעפֿאללען. דיא אונאבהאנגיגקייטספּארטייא האט אין העלפֿי, דער ניעמאהלס קיינע איסזיכט האט אינס פּארלאמענט צו געלאנגען, איהרען אויסגעצייכנעטען פֿיהרער פֿערלאָרען, אונד זעלבסט דיא רעגיערונגסבלאטטער אנערקעננען עס, דאס העלפֿי איינע ציערדע דעם פּארלאמענטס וואר.

אויך געגען דען אנטיסעמיטישען אבגעאָרדנעטען זיגמונד טשטאר זינד קלאגען וועגען ערפּרעססונג, בעטרוג אונד וועכזעלפֿאלשונג בייא דעם היעזיגען געריכטסהאָפֿע איינגעלויפֿען. טשטאר איזט נונמעהר דער פֿינפֿטע אנטיסעמיטישע אבגעאָרדנעטע, געגען וועלכען אהנליכע קלאגען פֿאָרליעגען.

פֿערשיעדענע נייאיגקייטען.

*(איבער דיא בלוטיגע יודענפֿערפֿאָלגונג) דערען וויר אין אונזערעס בלאטטע פֿאָן 23־טען דיעזעס ערוואהנונג געטהאן האבען, ליעגט פֿאָלגענדער אויספֿיהרליכער בעריכט פֿאָר. אין קינאווינא, איינער פֿאָרשטאדט נישניגאָוואָגראָדס אין רוסלאנד, זאהען אם 16־טען דיעזעס אין דער נאהע דער דאָרטיגען סינאגאָגע צווייא יידישע מאדכען איין כריסטליכעס קינד אין איינע קאָטהלאכע פֿאללען, זיא איילטען העלפֿענד הערבייא אונד פֿיהרטען דאס קינד פֿאָרט אום עס צו רייניגען. דא ריפֿט איין וויב דער הערבייאיילענדען מוטטער דעם קינדעס צו: „דיא יודען שלעפּפּען דיין קינד צום שלאכטען." דיעזע ערהעבט איין געשרייא, אונד דאס גענוגטע אום דאס האארשטרייבענדסטע צערשטאָרונגסווערק צו בעגיננען. אים נו וואר איין וויטהענדער הויפֿען בייזאממען, געגען וועלכען דיא פּאָליצייא ניכטס אויסריכטען קאָננטע אָדער וואָללטע. דיא רייבער צערשטאָרטען דיא הייזער דער יודען אונד ערמאָרדעטען אללע יודען, דיא זיא אויפֿפֿינדען קאָננטען. אים האָפֿע דעם בעטהויזעס לאג דער לייכנאם איינעס מאנגעס, דאס געזיכט בלוטאיבערשטראָמט, דער קאָרפּער האלב ענטבלאָסט. נאהע בייא איהם דער לייכנאם זיינעס וויבעס, דיא קליידונג צעררייססען, דער קאָרפּער פֿאסט גאנץ ענטבלאָסט. עטוואס ווייטער איין טאָדטער קנאבע, דאס געזיכט מיט בלוט אונד בעטטפֿעדערן בעדעקט, נאזע אונד אָהר צייגטען קלאפּפֿענדע וואונדען. ביים איינגאנג איינעס הויזעס לאג דער לייכנאם איינעס קנאבען, דעססען שאדעל געשפּאלטען וואר. אין דען הייזערן וואורדע אללעס צערטרימערט. אין זאָלכען הייזערן, אין דערען אונטערען שטאָקווערקען כריסטען, אין דען אָבערען יודען וואָהנטען, וואורדע דאס דאך אבגעדעקט אונד דער אונטערע שטאָק פֿערשאָנט. אויף דער שטראססע לאג דיא לייכע דעם אלטען דיענערס דעם מאָקייער בויאונטערנעהמערס רייצעלמאנן, דיעזער גרייז, אים הויזע פֿערוואונדעט, פֿליכטעטע אויף דיא שטראססע, וואָ ער דורך איינען היעב אויף דען קאָפּף געטאָדטעט וואורדע. פֿאָן רייצעלמאנן וואורדע איינע גראָססערע געלדסוממע געראובט אונד איהם זעלבסט שוועדע פֿערלעטצונגען אם קאָפּפֿע בייגעבראכט, זיינעם אלטען פֿאטער פֿיער ריפּפּען געבראָכען. דער לייכנאם איינעס געוויססען קאָפּילאָווסקי וואורדע זאָ פֿעראונשטאלטעט, דאס איהן זיין פֿאטער נור אן דען קליידערן ערקאננטע. דיא עקסצעדענטען וואַרען אויס אנדערען געגענדען געקאָממען. דיא בעוואָהנער קאנאווינאָס נאהמען אן דיעזען מאָרדטהאטען קיינען טהייל, זיא

פֿאָלליעטאָן.

דיא אָפּפֿער דער קאבאלא.

היסטאָרישער ראָמאן אויס דעם 17־טען יאהרהונדערטס.

(12־טע פֿאָרטזעטצונג.)

„אללע הייליגען לעהרען אונזערעס געזעטצעס," ערצאהלטע מיהורמא ווייטער. „קעהרטען מיט איהרער גאָטטליכען קראפֿט אין מיינע זעעלע צוריק. איך אטהמעטע אויף אונד ערהאָב מיך, וויא איינע געבייגטע פּפֿלאנצע, אים טהויא דעם לעבענדיגען וואָרטעס. דיא וואונדערזאגען אויס דער גלאָרייכען צייט אונזערער פֿאטער אומפֿלאטטערטען מיך וויא זילבערווייסע טויבען אונד בויטען זיך איהר נעסט אין מיר. איך דורפֿטע גאָטט, אונזערם העררן דיענען. זאָ פֿערגינגען פֿיער גליקליכע יאהרע. דא ערשיען איינעס טאגעס דערזעלבע סקלאווע, דער מיך אין דאס הויז דעם ראבבי יעססעליס געבראכט האטטע, איבעררייכטע דעמזעלבען איינען בריעף, אונד איך האָרטע צו מיינעם שרעקען, דאס איך וויעדער אבגעהאָלט ווערדען זאָללטע. דער ראבבי מוססטע זיך דעם בעפֿעהלע פֿיגען, דעססען אורהעבער מיר ניכט גענאננט וואורדע, אונד איך מיר בליעב ווייטער ניכטס איבריג. אין דער זאנפֿטע וואורדע איך ביז אנס מעער געבראכט, דאָרט נאהם מיך איין שיפֿף אויף, דאס נאָך איניגען וואָכען אין פּערא (דער פֿאָן אייראָפּאערן בעוואָהנטע שטאדטטהייל קאָנסטאנטינאָפּעלס) לאנדעטע. באלד נאָך אונזערער אנקונפֿט קאם איין מאנן אין רייכער קליידונג אויף דאס שיפֿף, מיך צו בעגריססען. איך ערקאננטע דען מאללא אין איהם, דעססען גנאדע פֿיר מיך בעהאדיר אגושא אנגעפֿלעהט האטטע. ער פֿערזיכערטע מיר, דאס איך זיינע סקלאווין זייא אונד איהם מיין גליק צו דאנקען האבע. איך וואר שיא. וויא איינע טויבע, דיא אויס דען פֿעלזענריטצען, אין דענען זיא גענייסטעט, הערפֿאָרגעלאָקט אונד געפֿאנגען צור שטאדט געבראכט ווירד, אים קינדערן אלס שפּיעלצייג צו דיענען. פֿאָר איהם אין דיא קניע געזונקען, וויינטע איך, וויא אן יענעם טאגע, אלס בעהאדיר אגושא פֿיר מיך געבעטען. לאכעלנד האָב ער מיך אויף, בעטראכטעטע מיך מיט וואָהלגעפֿאללען, אונד גאב זיך מיר אלס מאללא דעם סולטאנס צו ערקעננען. — פּראכטיג געקליידעטע סקלאווען אונד סקלאווינגען קאמען, שמיקטען מיך עבענזאָ קאָסטבאר אונד פֿיהרטען מיך נאָך איסטאמבאָל, אין דאס האַרעם איהרעס העררן. דאָרט בליעב איך איבער צווייא יאהרע. דער מאכטיגע גראָסוועציער (מיניסטערפּרעזידענט דעם סולטאנס) מוסטאפֿהא שטירצטע דען מאללא. דיא סקלאווינגען זיינעס האַרעמס וואורדען פֿערקויפֿט, איך אונטער איהנען. איין רייכער יודע קויפֿטע מיך אלס זיינע גלויבענסגענאָססין פֿיר איינען זעהר האָהען פּרייז. איך גלויבטע נון וויעדער פֿרייא דעם נאָמען מיינער פֿאטער אונד זיינעם הייליגען געזעטצע דיענען צו קאָננען, אבער מיט שוידערן זאה איך באלד, וואָצו איך פֿערדאממט וואר. איין פֿראנקע (וויר האבען בערייטס בעמערקט דאס דיא איינגעבאָרענען אללע אייראָפּאער פֿראנקען נעננען) אויס וויען, דער בייא דער טירקישען רעגיערונג אלס געזאנדטער וואר, האטטע מיך געזעהען, אונד וויל ער זעלבסט ניכט ביטטען קאָננטע אָדער וואָללטע, האטטע ער דען יודען, זיינען פֿריינד, בעאויפֿטראגט, מיך פֿיר איהן צו קויפֿען. ער זעלבסט מוססטע איסטאמבאָל באלד פֿערלאססען. איך זאָללטע פֿאָראויס געשיקט ווערדען. דער גרייזע צאדוקים שיען אים זאָללטע דעם רייכען פֿראנקען צו שטעהען אונד קאם אָפֿט צו דעם יודען. איהם וואורדע איך איבערגעבען, דאמיט ער מיך נאָך וויען בריינגע, וויל דער גראף קינסקי (דיעס איזט דעם פֿראנקען נאמע) זיינער פֿערהאלטניססע האלבער מיך ניכט אויף דעמזעלבען שיפֿפֿע, דעססען ער זיך בעדיענטע, מיט זיך נעהמען קאָננטע. — איך וואר אלזאָ וויעדער מאָכטער נאָך סקלאווין דעם גריעכען, אונד עס איזט קיין אנדערער שאדען דורך מיינע פֿלוכט ענטשטאנדען, אלס דאס איהם דאס שיפֿף אבבראננטע, זאָ בין איך ענדליך צו אייך געקאָממען, איהר טהייערן, אונד בעטע אין אייער מיטטע ענטציקט ווייטער צו אונזערם גאָטט."

„דער הערר איזט מיט דיר געוועזען, דיא דוא זיינע פֿראָממע דיענערין וואַרסט," שפּראך סאבאטהאי. „ער ווירד אויך פֿערנער מיט דיר זיין, זאָ דוא איהם אימער פֿראָמם אונד בעשיידען דיענסט."

מיהורמאס אויגען פֿיללטען זיך מיט טהראנען דער פֿריידע, יעדאָך אומשלאנג זיא שוועסטערליך אונד קיססטע זיא אויף דיא האָהע עדלע שטירן; אויך סאלאָמע וואר ערגריפֿפֿען, דאָך שיען עס, אלס שיטטעלע זיא אימער נאָך צווייפֿעלהאַפֿט דאס הויפּט.

* * *

דער לעטצטע טאג דעם לויבהיטטענפֿעסטעס וואר צו ענדע, דיא געזאנגע פֿערשטוממטען, דיא לויבהיטטען וואורדען אבגעבראָכען, אונד אין טיעפֿער נאכט צאָג דאס פֿאָלק מיט פֿאקעלן ענטוועדער היים אין דיא שטאדט, אָדער צו סאבאטהאים פֿאָרטראגען אן דאס מעעראופֿער הינאב.

דאווד ראָזאנעס וואָהלטע דאס ערסטערע. זיין אלטער